

Водночас недослідженими залишаються важливі питання, пов'язані з методикою системного розвитку і формування вмінь і навичок культури спілкування на уроках рідної мови, не розроблені питання комплексного підходу до формування культури спілкування в учнів основної школи, починаючи з перших років перебування дитини в школі.

Список використаної літератури

1. Малахов В. Етика спілкування / В. Малахов. – Київ : Либідь, 2006. – 400 с.
2. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький – Львів : Сполом, 2001. – 223 с.
3. Токарева Н. Н. Развитие коммуникативной компетентности личности подростка / Н. Н. Токарева. // Scientific Papers of The Witelon State University of Applied Sciences in Legnica – 2014. – № 12 (3). – S. 57–66.
4. Токарева Н. М. Рефлексивно-комунікативна культура фахівця як передумова професіоналізму / Н. М. Токарева. // Професійна культура фахівця : сутність, реалії, перспективи : матеріали II Міжнародній науково-практичній конференції – Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. – С. 37 – 41.

УДК 159.9

Качан Д. В.

Використання проєктивних методів для вивчення особистісних властивостей студентів

Анотація. В статті здійснена спроба аналізу можливостей використання проєктивних методів для вивчення особистості студентів, зокрема специфіки способів протистояння несприятливим впливам зовнішнього середовища.

Ключові слова: проєктивні методи, проєкція, стрес, емоції, студентський вік.

Качан Д.В. Использование проективных методов для исследования личностных особенностей студентов

Аннотация. В статье предпринята попытка анализа возможностей использования проективных методов исследования личности студентов, в частности специфика способов противостояния неблагоприятным воздействиям внешней среды.

Ключевые слова: проективные методы, проекция, стресс, эмоции, студенческий возраст.

Kachan D. Using of projective methods for investigation of personal features of students

Summary. The article is an attempt to analyze the specific expressions of ways of challenging adverse environmental effects on students and their impact on the personal sphere.

Keywords: projective techniques, projection, stress, emotions, students age.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Можливість діагностувати особливості особистості, виявляти її переживання та способи реагування у значущих або конфліктних ситуаціях надають проєктивні методики, які є специфічною групою психодіагностичних прийомів прогнозування. За рахунок відсутності чіткої регламентованості дослідницької ситуації можна передбачити різні поведінкові реакції, які майже не зазнають стороннього тиску. Таке опосередковане вивчення особистісних рис усуває психологічні захисні механізми, які можуть спотворити картину внутрішнього світу, надає можливість спостерігати адекватні вияви індивідуальних особливостей особистості. Тож розглянемо виявлення способів протистояння несприятливим впливам зовнішнього середовища на прикладі студентів.

Мета статті – теоретико-експериментальний аналіз можливостей використання проєктивних методик для вивчення особистісних властивостей студентів

Аналіз публікацій та досліджень. Вперше термін «проєкція» як психологічний термін з'явився у психоаналітичній літературі і належить З. Фрейду. Проєкція розглядалась З. Фрейдом в якості одного із захисних механізмів. До неї належали два різні явища, основою яких є процеси самоуподібнення і самозахисту [6, с. 240].

За Д. Холмсом, проєкція – це сприйняття суб'єктом в іншому суб'єкті власних, не притаманних йому рис, і як усвідомлення і неусвідомлення суб'єктом риси, що проєктується [6, с. 241].

А.А. Бодальов пише про те, що вивчення особливостей, які характеризують створення враження про іншу людину, дозволило встановити, що той суб'єкт, який пізнає, може «вкладати» свої стани в іншу особистість, приписувати їй риси, які в дійсності притаманні особисто йому [1, с. 121].

Отже, проєкція – це механізм віднесення до іншої особи або об'єкта думок, мотивів, почуттів і бажань, які на свідомому рівні індивід у себе заперечує.

Графічні (малюнкові) методики відносяться до сучасних проєктивних методів психологічних досліджень, а тому широко використовуються психологами для діагностики внутрішнього світу дітей та дорослих. Для вивчення досліджуваних використовуються створені ними малюнки, які можуть мати як заданий тематично, так і спонтанний характер.

Малюнкові методики часто використовуються вченими і психологами-практиками. Наприклад, для вивчення особистості та інтелекту досліджуваного використовується тест «Намалюй людину» (Ф. Гудінаф, К. Маховер, Д. Харріс), для вивчення індивідуальних особливостей досліджуваного та проявів несвідомого – тест «Неіснуюча тварина», «Дім, дерево, людина» (С. Бах, К. Кох, Г. Ферс, А. Фрейд [7], Т.С. Яценко); для вивчення психологічних особливостей людини - тести «Автопортрет», «Три дерева», «Картина світу», «Людина під дощем» тощо (А. Л. Венгер [2], А. І. Захаров, М. М. Кольцова, О. Потьомкіна [5]).

Виклад основного матеріалу дослідження. Експериментальне дослідження передбачало вивчення специфіки способів протистояння несприятливим впливам зовнішнього середовища в студентському віці за

допомогою проєктивного методу. Респондентами виступили студенти історичного факультету ДВНЗ Криворізький державний педагогічний університет у кількості 20 осіб від 18 до 21 року. Нами було використано проєктивну методичку «Людина під дощем» (Є.С.Романова, Т.Ситько), яка передбачає діагностику адаптивних можливостей і стійкості людини до впливу стресових факторів, оскільки «дощ» символічно позначає стресову ситуацію. Тест дозволяє оцінити характер поведінки людини в несприятливих умовах і виявити приховані ресурси протистояння несприятливим впливам.

За результатами дослідження було виявлено, що у малюнках студенти по-різному проєктують свій образ.

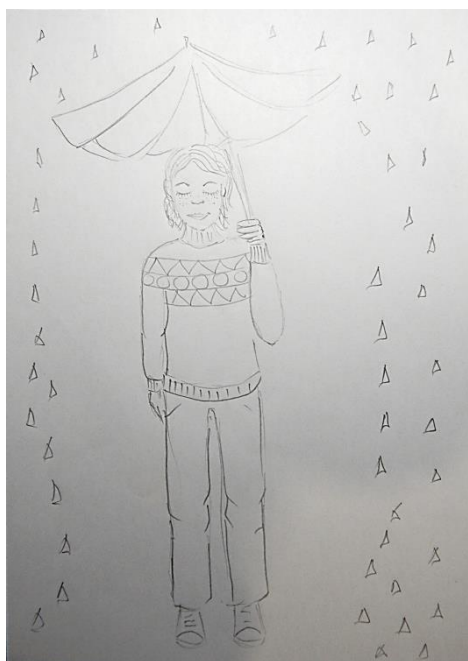

Рис.1. Малюнок досліджуваної 2

Рис.2. Малюнок досліджуваного 4

Лише 35% студентів зобразили в якості героя відповідний нормативний образ, а решта використовували заміщення: 25% зобразили дитину (відображає прагнення до регресії на більш ранній етап розвитку, домінування дитячого початку), а 40% обрали чоловічий образ (відображає прагнення до маскулізації). Вік і стать відображають переважаючу модель поведінки в умовах дії неблагополучних факторів.

Аналіз малюнків показав, що розмір фігури може бути різним: 65% студентів зображують фігуру людини на малюнку пропорційно (див. рис.1), в 25% малюнків фігура надмірно велика, а 10% студентів зображують надто маленьку фігуру. Значне збільшення фігури може трактуватися як прагнення центруватися на собі і своїх переживаннях, а також як експансивність і слабкий внутрішній контроль. Значне зменшення розміру фігури свідчить про відчуття тривожності, власного безсилля в стресовій ситуації, скутості, депресії, потреби в підтримці.

В малюнку «Людина під дощем» досліджувані не розміщують фігуру людини по центру, що свідчить про відчуття внутрішнього дискомфорту, втрати

відчуття впевненості під впливом несприятливих факторів. Результати аналізу малюнків за вказаним критерієм свідчать про те, що 70% малюнків мають зміщення фігури людини відносно центру аркуша, що свідчить про втрату життєвої стійкості, потреби в самоповазі у діагностованих. Встановлено, що на малюнках у досліджуваних переважає зміщення вліво (див. рис.2), що вказує на прагнення особистості повернутися в минуле, акцентуватися на собі, своєму внутрішньому світі.

Не виявлено малюнків, в яких фігура зміщена вправо, що свідчить про орієнтацію на зовнішній світ, активне прагнення в майбутнє.

10% досліджуваних схильні до активних дій з подолання перешкод: на їх малюнках людина рухається, йде, біжить. Інші 90% досліджуваних зобразили людину статично, анфас.

На 100% малюнків представлені символи негоди (хмари, дощ, калюжі), що свідчить про виражене переживання студентами умов існування як напружених і дискомфортних, які вимагають зусиль для їх подолання (див. рис.3). Водночас виявлено, що символи захисту (парасолька, головні убори, плащ, куртка, чоботи) відсутні в 30% малюнках. Це свідчить про те, що досліджувані схильні піддаватися стресовим ситуаціям, які здійснюють значний вплив на емоційну сферу особистості.

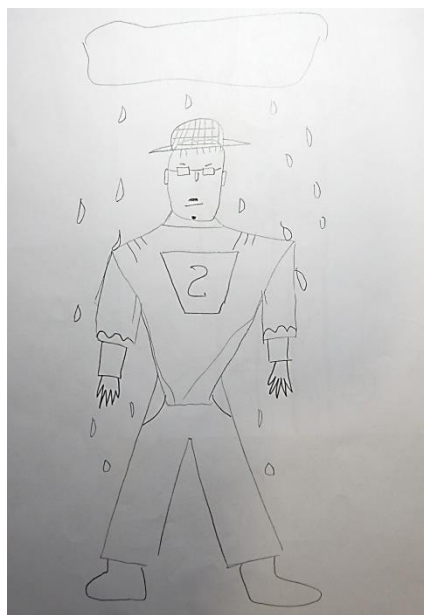

Рис.3. Малюнок досліджуваного 5

Рис. 4. Малюнок досліджуваної 11

У нашому дослідженні ми отримали 35% малюнків із зображенням калюж, але подекуди сам герой, що зображується, стоїть в калюжі, тобто знаходиться в несприятливій ситуації (15%). Калюжі, як правило, малюють люди чутливі, що довгий час перебувають в післядії стресу.

При цьому звертає на себе увагу й значна кількість ресурсних образів (сонце, дерева, рослини, квіти, тварини, будинки, інші люди тощо) у 85% малюнків, що вказують на виражені адаптаційні можливості (див. рис. 4). Найбільш часто з них

зустрічаються – образ сонця, що свідчить про наявність у людини зовнішніх соціальних сил підтримки. Усміхнене обличчя присутнє в більшості робіт (85%).

70% малюнків виконані або з сильним, або зі слабким натиском при малюванні, що свідчить про нервову напруженість і тривожність. Переважаючий сильний натиск свідчить про екзальтації, слабкий натиск свідчить про значну тривожність.

До сприятливих ознак переробки життєвої ситуації студентами можна віднести наступні кластери ознак: усміхнене обличчя героя, наявність ґрунту під ногами, додаткових об'єктів (зображення сонця, веселки, квітучих рослин, гарних об'єктів навколишнього світу, позитивно налаштованих людей). За емоційним характером світосприйняття у діагностованих виявлено переважно оптимістичні малюнки (85%).

Висновки та перспективи. За результатами дослідження за графічною методикою «Людина під дощем» було виявлено, що більшість студентів орієнтовані на вирішення проблем та схильні планувати власні дії. Було виявлено, що у більшості діагностованих наявний високий рівень самоконтролю та значні адаптаційні можливості. Лише 20% студентів не схильні опиратися в стресових ситуаціях, що свідчить про виразну перевагу стратегії уникання. Більшість респондентів значною мірою зосереджуються на проблемі, а не відсторонюються від неї. Дослідження показало, що 85% студентів самостійно вирішують свої проблеми, маючи високий рівень самоорганізованості. Отже, на прикладі досліджуваних респондентів, можна прослідкувати, що їх поведінка спрямована на активну взаємодію суб'єкта з ситуацією і зміну ситуації (яка піддається контролю) або пристосування до неї (якщо ситуація не піддається контролю). В подальшому планується збільшення вибірки з урахуванням віку і статі досліджуваних.

Список використаної літератури

1. Бодалев А. А. Формирование понятия о другом человеке как личности / А. А. Бодалев. – Л.: ЛГУ, 1970. – 133 с.
2. Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты: иллюстрированное руководство / А. Л. Венгер. – М.: Владос-Пресс, 2003. – 160 с.
3. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования // Эмоциональный стресс: физиологические и психологические реакции / Под ред. Л. Леви. – Л.: Медицина, 1970. – 208с.
4. Менегетти А. Образ и бессознательное: учебное пособие по интерпретации образов и сновидений / А. Менегетти. – М.: ННФБ «Онтопсихология», 2000. – 448 с.
5. Потемкина О. Ф. Графические методы в психологической диагностике / О. Ф. Потемкина, Е. С. Романова. – М.: Дидакт, 1991. – 255 с.
6. Психодіагностика: навч. посіб. / І. М. Галян., – К.: Академвидав, 2009. – 464 с.
7. Фрейд А. Детский психоанализ: хрестоматия / А. Фрейд. – СПб.: Питер, 2004.– 477 с.